

Vergeten **TRAGEDIE**

De laatste oorlogsdagen
in de Abeelenstraat en
het Hinthamerpark,
22 – 24 oktober 1944

Dit boekje is gemaakt ter gelegenheid van de herdenking 2025 van het vergisbombardement op de Abeelenstraat en de verwoesting van het Hinthamerpark, 22-24 oktober 1944.

Samenstelling: Hans van Bavel, Tjeu Cornet, Pieter van der Schoot, Jan Wouda

Vormgeving: Désirée Kramer
Foto's: Stadsarchief 's-Hertogenbosch

© Werkgroep herdenking Abeelenstraat – Hinthamerpark 2025

Op 22 oktober 1944, vlak voor de bevrijding van 's-Hertogenbosch, laten geallieerde jachtvliegtuigen hun bommenlast los op de Abeelenstraat, Graafseweg en directe omgeving. Meer dan dertig bewoners laten daarbij het leven. Tientallen bewoners zijn in één klap dakloos. Groot verdriet overmant de vreedzame buurt. Terwijl 's-Hertogenbosch zich jaarlijks opmaakt voor de bevrijding, dreigt deze tragedie volledig te worden vergeten.

Archeoloog en historisch onderzoeker Mike van Venrooij ⁽¹⁾ verrichte daarom een uitgebreide studie naar het bombardement op de Abeelenstraat en directe omgeving. Hij onderzocht de oorzaak, aanleiding en gevolgen, en komt tot de volgende reconstructie ⁽²⁾.

VANUIT HET OOSTEN

Begin oktober 1944 is de stad nog helemaal in handen van de Duitsers. Na afloop van Operatie Market Garden bij Arnhem hebben de geallieerden nog onder andere Heesch en Geffen bevrijd. Intussen is de 712e Infanterie Division van generaal Neumann naar de zone ten oosten van 's-Hertogenbosch gehaald om het daar openliggende front te verdedigen. Omdat de weerstand van Duitse zijde toeneemt en omdat er op dat moment (eind september 1944) nog geen duidelijke orders zijn om 's-Hertogenbosch te bevrijden valt de opmars stil. Dit geeft beide partijen de kans om in de daaropvolgende weken stellingen aan te leggen. Zo verschanst de Duitse generaal Neumann zich in het chique Hinthamerpark in 's-Hertogenbosch-Oost, met zijn hoofdkwartier aan de Kamperfoeliestraat, met bunker en al. Zijn manschappen worden in talrijke woningen in de buurt ingekwartierd.

⁽¹⁾ Mike van Venrooij (1999) is archeoloog en historisch onderzoeker. Hij schreef in 2019 een boek over de bevrijding van zijn woonplaats Nuland en verrichtte onderzoek naar het vergisbombardement op de Abeelenstraat.

⁽²⁾ Delen van deze reconstructie zijn verder ontleend aan Theo van Santvoort 'In d'n oorlog, de bevrijding van 's-Hertogenbosch' (2014)

OPERATIE ALAN

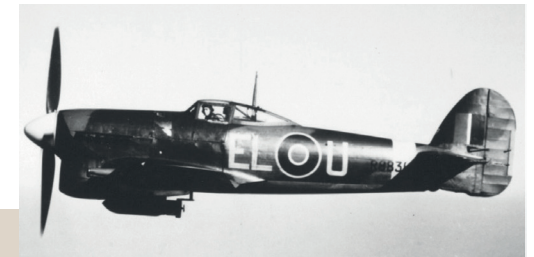
Voor de finale slag om Den Bosch maakt de generale staf van de 53ste Welshdivisie plannen om de Duitse stellingen aan te vallen. Dat gebeurt onder de codenaam 'Operatie Alan'. Als onderdeel daarvan worden drie bombardementen gepland in en rond het oosten van de stad: bij Berlicum, Rosmalen en op het Duitse divisiehoofdkwartier van generaal Neumann. Pas als deze stellingen uit de weg zijn geruimd, kunnen de geallieerden oprukken naar het centrum van de stad.

DUITSE BRON

Voor de aanval op het Duitse hoofdkwartier in het Hinthamerpark beschikken de geallieerden over informatie van een Duitse Wehrmachtsoldaat die zich enkele dagen tevoren heeft overgegeven. Tijdens uitgebreide verhoren noemt hij de namen van bevelhebbers en de locaties van stellingen. Hij beweert ook dat hij kort tevoren nog op het divisiehoofdkwartier van generaal Neumann in het Hinthamerpark is geweest. De soldaat wijst op een kaart aan waar dat was. De Britten zetten deze informatie om in coördinaten waarop bommenwerpers zich later kunnen oriënteren. De coördinaten worden echter nietsvermoedend geplot op de omgeving Meidoornstraat, Cederstraat, Zuidoosterfront. En dus niet op het Hinthamerpark, dat iets verder noordoostelijk ligt...

DE AANVAL

Operatie 'Alan' gaat op zondagochtend 22 oktober van start. Er vertrekken die ochtend vanuit vliegbasis Eindhoven acht Canadese piloten in hun Hawker Typhoon jachtbommenwerpers van het 439ste squadron richting Den Bosch. Aan boord heeft elke jager een lading van twee 1000 pond zware bommen.

De Hawker Typhoon

was een Britse jachtbommenwerper uit de Tweede Wereldoorlog, uitgerust met een Napier Sabre H-24 motor, 24 cilinders en 2.180 pk vermogen. De Typhoon Mk IB had een lengte van 9,73 meter, een spanwijdte van 12,67 meter en een maximale snelheid van 663 km/u. De bewapening bestond uit vier 20 mm Hispano-kanonnen, met opties voor acht raketten of twee 1.000 lb (227 kg) bommen, wat het een succesvolle grondaanvaller maakte na D-Day.

SLECHT WEER

Door het slechte weer stijgen de vliegtuigen pas aan het eind van de ochtend op; de aanvallen op Rosmalen en Berlicum, die voor de vroege ochtend waren gepland, werden geannuleerd. Pas rond half twaalf klaart het op en dus zetten de bommenwerpers koers op hun doel: het vermeende Duitse hoofdkwartier.

De piloten nemen het kanaal als oriëntatiepunt en vliegen vervolgens met een boog naar de noordkant van 's-Hertogenbosch. Vanuit het noorden zetten ze onder een hoek van 60 graden de duikvlucht in, terwijl ze achter elkaar gaan vliegen. Zij passeren de bocht in de spoorlijn en duiken recht op de gebouwen af. Terwijl de eerste twee toestellen hun bommen laten vallen explodeert één van de toestellen. Dat is mogelijk het gevolg van Duits luchtafweergeschut, maar denkbaar is ook dat een of beide bommen

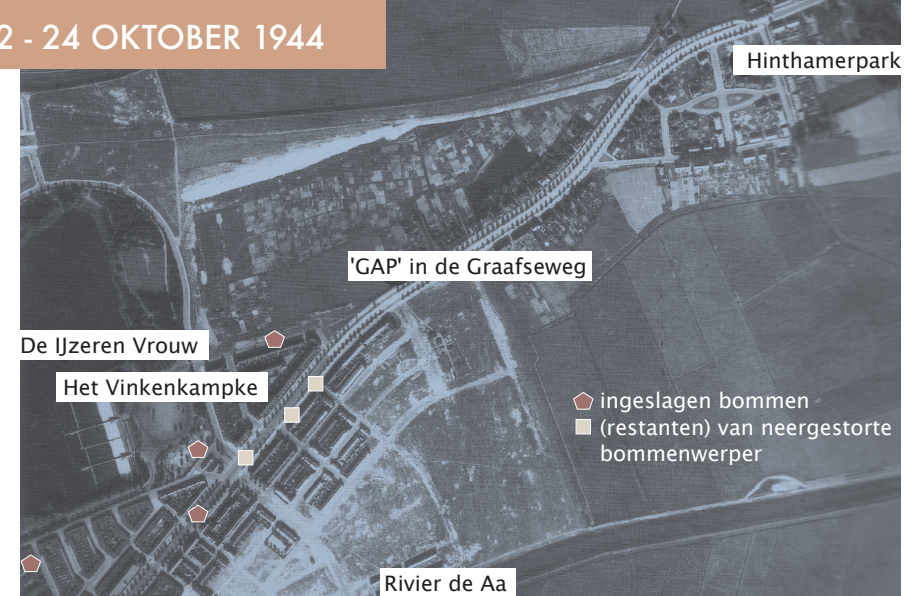
spontaan zijn geëxplodeerd. Het is de machine van piloot Smith die als derde in de formatie vliegt. Het hele vliegtuig explodeert en stort neer; de piloot weet met zijn parachute het toestel te verlaten. In de daarop volgende consternatie en met bovendien toenemend slecht zicht laten de overige toestellen hun bommenlast los, in de hoop dat zij het Duitse hoofdkwartier op een of andere manier treffen...

G.P. 1000-lb bom.

Deze bommen behoorden tot de zwaardere conventionele, explosieve

bommen van de Britse luchtmacht. De bom heeft een slank stalen lichaam met een uitsparing in het neusgedeelte voor een naderingssensor, een mechanische ontsteker en een adapterbooster, of een doordringende neusplug. In het achterste gedeelte bevindt zich een uitsparing voor een elektrische staartontsteker.

HET BOMBARDEMENT

Feitelijk bombarderen de Canadezen bijna de complete Abeelenstraat.

Tientallen bewoners van die straat komen daarbij om het leven. De straat en talrijke woningen in de omgeving worden volledig verwoest. Op het kaartje is te zien waar de bommen terecht zijn gekomen:

Twee bommen vielen op woonhuizen in de Abeelenstraat. Op de hoek Graafseweg/Esdoornstraat veroorzaakten andere projectielen een grote krater. Het wrak van het geëxplodeerde vliegtuig sloeg te pletter op vier woningen aan de Graafseweg, die helemaal afbrandden. Delen van de motoren van het vliegtuig vielen op de Cypresstraat en – doordat het vliegtuig cirkelde – vervolgens op de Graafseweg. Verder vielen er bommen in de voormalige Huisvrouwenstraat en het Muntelbolwerk. Eén bom viel in het open veld en werd in 2016, tijdens graafwerkzaamheden aan het Lariksplein, gevonden. Rechts op de kaart is te zien waar het Duitse hoofdkwartier zich werkelijk bevond.

ONTEVREDEN

In een evaluatie van de actie is te lezen dat de Britten niet echt tevreden zijn met hun actie. De 16 bommen zijn verspreid neergekomen; het doel dat met de coördinaten was bepaald, is waarschijnlijk wel geraakt. Er wordt wel veel nevenschade gemeld als gevolg van het neerstortende vliegtuig en zijn motoren. De ontevredenheid blijkt ook uit het feit dat zij later die middag nog met artillerie de omgeving onder vuur nemen. Vooral in de Abeelenstraat wordt onder granaatvuur genomen.

Piloot Roy Smith

De piloot van het neergestorte vliegtuig belandde in de IJzeren Vrouw. Hij werd door de Duitsers aan de Westenburgerweg uit het water gevist en krijgsgevangen gemaakt. Vanwege zijn verwondingen werd hij vervoerd naar Het Johannes de Deo ziekenhuis aan de Papenhulst. Op de ziekenzaal lag ook mevrouw Tijink die tijdens het bombardement haar vijf maanden oude baby had verloren. Aangedaan door haar lot bood Roy Smith haar in het ziekenhuis zijn excuses aan.

HINTHAMERPARK VERWOEST

Een dag later is het Hinthamerpark alsnog doelwit van geallieerde artillerie. Generaal Neumann ('geen nazi, maar een gentleman') had tevoren de bewoners van het Hinthamerpark gewaarschuwd dat er een aanval op handen was. Hij spoorde ze aan weg te gaan of hun heil te zoeken in de kelder van hun woning. In de nacht van 23 op 24 oktober wordt er vanuit het oosten van de stad wordt een spervuur van granaten en mortieren afgevuurd op de ooit zo fraaie buurt. Ooggetuigen spreken van een waar inferno. En inderdaad, de volgende ochtend blijkt tussen de rokende puinhopen geen huis meer overeind te staan. Generaal Neumann is dan al gevlogen, met achterlating van zijn grote limousine. Er zijn geen dodelijke burgerslachtoffers, maar de hele buurt ligt in puin.

▼ De auto van generaal Neumann

▲ Achterzijden Jasmijnstraat

IS ER EEN VERBAND?

De voor de hand liggende gedachte is dat de aanval op het Hinthamerpark is uitgevoerd als compensatie voor het vergisbombardement op de Abeelenstraat. Hierop zegt historicus Van Venrooij dat dat verband tussen beide aanvallen er waarschijnlijk niet is.

Vermoedelijk verkeerden de Britten in de veronderstelling dat zij tijdens de aanval van de vorige dag wel degelijk het hoofdkwartier van generaal Neumann hadden uitgeschakeld. De daarna geplande aanval op het Hinthamerpark zou vooral tot doel hebben om de aldaar gesignaleerde Duitse concentratie van infanterie uit te schakelen.

▲ Boterweg en ▼ Graafseweg

de buurten

ABEELENSTRAAT

De Abeelenstraat is gelegen in de Graafsewijk Noord in 's-Hertogenbosch. De straat maakte onderdeel uit van nieuwbouwwijk 't Vinkenkampke die begin jaren '30 is gebouwd, met typisch tussen- en hoekwoningen. In 1932 werd de straatnaam officieel vastgesteld als onderdeel van een reeks die verwees naar boomsoorten, en passend bij de nabijgelegen straten als Meidoornstraat en Sparrenstraat.

Op zondag 22 oktober 1944, toen Britse troepen de stad 's-Hertogenbosch probeerden te bevrijden, lieten acht geallieerde Typhoon jachtbommenwerpers hun bommen vallen. Die raakten per ongeluk niet het Duitse hoofdkwartier in het Hinthamerpark, maar troffen talrijke huizen in de Abeelenstraat. De ramp voltrok zich in enkele seconden: bewoners zaten aan tafel, in huis of waren juist bij elkaar gevlucht om veiligheid te zoeken. Dit woestende bombardement kostte het leven aan tientallen bewoners, inclusief evacués uit Berlicum.

GEDENKSTEEN

Op de gevels van de nummers 9 en 11 is een gedenksteen geplaatst met de tekst:

“DANKBARE HERINNERING VAN DE BUURTBEWONERS ‘t VINKENKAMPKE AAN DE 29 OORLOGSLACHTOFFERS VAN 22 OCT. 1944”

▲ De Abeelenstraat na het bombardement en anno 2023.

De wederopbouw van de buurt verliep geleidelijk: in 1948 waren de huizen in de Abeelenstraat herbouwd; die aan de Graafseweg volgden pas in 1952-1953.

Tegenwoordig telt de Abeelenstraat ruim 30 woningen met circa 55 inwoners (gegevens 2023). De straat bestaat uit hoofdzakelijk midden- en betaalbare '30-jaren woningen, variërend qua grootte en bouwjaar (tussen 1935-1938).

In 2021 zijn bij het speelpleintje in de straat panelen geplaatst ter herdenking van de tragedie. Daar komen buurtbewoners en nabestaanden jaarlijks samen bij herdenkingsevenementen. Onder andere Kring Vrienden en woningcorporatie Zayaz besteden dan aandacht de gebeurtenis.

▲ Hoek Kamperfoeliestraat – Jasmijnstraat

HINTHAMERPARK

Het Hinthamerpark ligt tussen de Graafsewijk en het voormalige dorp Hintham. De buurt is in het kader van het Bossche Uitbreidingsplan 1934 aangelegd. Tot die tijd was dit gebied overwegend agrarisch, open terrein met boerderijen wegen en erven. Nog steeds zijn in de buurt twee woningen als boerderijen herkenbaar, op de hoek van de Boterweg en de Jasmijnstraat.

Aanvankelijk was het de bedoeling er alleen koopwoningen te bouwen. Later meldden zich ook beleggers in huurwoningen, zoals in de Jasmijnstraat. Het benodigde zand was afkomstig uit Het IJzeren Kind in Hintham. In 1938 werden de eerste woningen gebouwd. Toen werd al gesproken van een 'villawijk', met een hogere kwaliteit aan woningen dan de gemiddelde woonwijk. De eerste bewoners behoorden tot het voor die tijd relatief welvarende deel van de stad.

Het stratenplan werd ontworpen door de Bossche architect H. M. de Graaf, later ook bewoner van het Hinthamerpark. Het ontwerp had een rechthoekige, regelmatige structuur met kruisingen en plantsoenen.

▲ Kamperfoeliestraat

Het was plezierig wonen in het Hinthamerpark. Maar op een nacht halverwege 1942 werd de buurt opgeschrikt door een aangeschoten geallieerd vliegtuig dat zijn bommenlast liet vallen vlakbij de boerderijen in de buurt. Fatale branden bleven gelukkig uit.

Een ander triest feit in dat jaar betrof het wegvoeren van twee Joodse gezinnen uit de Boterweg, die nooit meer zijn teruggekeerd. Voor hen plaatsten buurtbewoners in 2014 zogenaamde struikelstenen.

Echt heftig werd het in 1944, toen de bevrijding door de geallieerden op handen was. Generaal Neumann, belast met de verdediging van 's-Hertogenbosch, groef zich al weken tevoren letterlijk in in een zware bunker aan de Kamperfoeliestraat. In de buurt zelf, maar ook rond de Abeelenstraat in het Vinkekampke, bevond zich de 712e Infanterie Divisie van de Duitse Wehrmacht. De bewoners van het Hinthamerpark hoefden hun huizen niet te verlaten, maar moesten wel soldaten inkwartieren. Dat had vanzelfsprekend veel invloed op het dagelijks leven van de mensen in de buurt.

▲ Goudenregenstraat

In de nacht van 23 op 24 oktober werd het hele Hinthamerpark aan puin geschoten. Er vielen geen dodelijke burgerslachtoffers; een buurtbewoner was omgekomen door een rondvliegende granaatscherf in het tumult rond de Abeelenstraat. De buurt is na de oorlog geleidelijk herbouwd, vaak op de overgebleven fundamenteën. Veel woningen zijn in oude staat hersteld.

1: Uit onder andere: C. de Graaf – Hinthamerpark 1933 – 1983

2: Over de verwoesting van het Hinthamerpark hebben buurtbewoners in 2008 een film gemaakt onder de titel 'Hinthamerpark in de Oorlog' (<https://youtu.be/vAWW-q9Lp3IE>). Een tweede film ('Voor altijd Buren', 2014) gaat over de Joodse gezinnen aan de Boterweg die in 1942 zijn weggevoerd naar de naziconcentratiekampen (<https://youtu.be/n9uYvLlnrW8>).

de bewoners

▲ Verloving Piet van Nistelrooij in 1943 en het gezin van Nistelrooij – de Laat

GEZIN VAN NISTELROOIJ

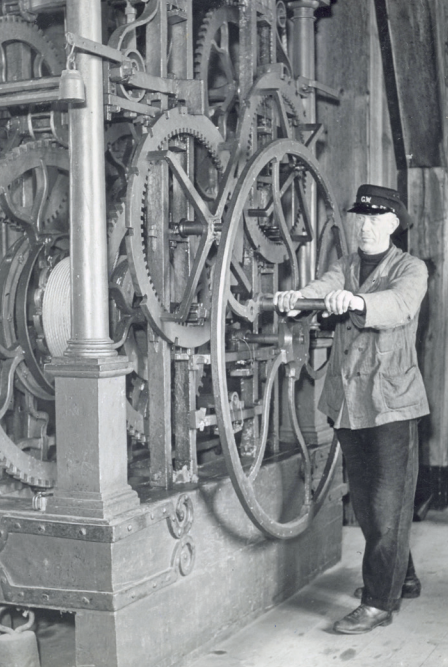
De bommen vielen in de Abeelenstraat op de huizen met nummer 11, 13 en 15. Na de bommenregen resteerde op de plaats van de woningen een diep gat. Op nummer 11 werden alle tien in de woning aanwezige gezinsleden van Van Nistelrooij op slag gedood. Ook overleed de aanwezige schoon- dochter die haar 25ste verjaardag was komen vieren. Verder vonden vijf van de sinds 10 oktober daar aanwezige zes evacués uit Berlicum (Van Helvoort en van Heijnsbergen) de dood.

◀ Gezin van Hirtum

GEZIN VAN HIRTUM

Dit gezin Van Hirtum woonde sinds 1937 op huisnummer 13, waar tot dan toe het gezin Delmee had gewoond. Tijdens het bombardement kreeg hun woning de volle laag. Vader was op het fatale moment met drie kinderen in huis; zij vonden alle vier de dood. Moeder en vijf kinderen waren elders. Moeder kwam enkele dagen later alsnog om. De kinderen die de ramp over- leefden, kwamen in pleeggezinnen.

▲ Andreas van Galen aan het werk

MAN VAN DE BOSSCHE UURWERKEN

Andreas van Galen was aanvankelijk stratenmaker. Maar dat werk viel hem te zwaar en daarom hij kreeg bij Gemeentewerken ander werk, een heel speciale functie. Het werd zijn taak om dagelijks de toren van de Sint Jan, van de Antoniuskapel en van het Stadhuis aan de Markt te beklimmen om de bij die torenuurwerken behorende gewichten op te takelen en zo de uurwerken steeds gaande te houden. Zo bleven de Bosschenaren bij de tijd.

Op 22 oktober 1944 verliet Andreas zoals gewoonlijk tegen 12.00 uur zijn huis aan de Abeelenstraat om zijn route van enkele uren te gaan maken. Nog maar net uit huis vertrokken werd hij overvallen door luchtalarm en haastte zich terug naar huis. Even later voltrok zich aan zijn woning een ramp: bommen van de geallieerden vielen op zijn huis (nummer 15) en dat van de burens op de nummers 13 en 11. Andreas en drie van zijn kinderen kwamen om.

NIEUWSGIERIGE GERARD

De verwoesting van de Abeelenstraat lokte de nieuwsgierige jongens Hans en Gerard de Graaf, zonen van architect de Graaf in de Seringenstraat, naar de ramplocatie. In de loop van de middag vuurden de geallieerden alsnog een regen van granaten af op de wijde omgeving van de Abeelenstraat en het Hinthamerpark. Eén daarvan trof Gerard in de Abeelenstraat en verwondde hem dodelijk. Broer Hans zag het gebeuren en droeg die gebeurtenis zijn verdere leven als een onverwerkbaar trauma mee. Met niemand heeft hij ooit willen of durven spreken over wat hij toen heeft gezien en meegemaakt.

▼ Gerard de Graaf

▲ Ida en Wim Salfischberger

◀ Kelderleven

HULPVAARDIGE WIM

In oktober 1944 gaat Wim Salfischberger met enkele mannen uit de buurt aan de slag om een zo grote schuilkelder onder de berm aan de kant van de naast de straat gelegen spoorweg te maken. De kelder moet in geval van nood zo'n twintig kinderrijke gezinnen uit de hele buurt een onderkomen kunnen bieden. De wanden van de omvangrijke kuil worden versterkt en gestut met spoorbielzen die onder de nabijgelegen spoorrails worden weggehaald.

Buurtbewoner Van Esch weet stalen platen te 'regelen' waarmee de bovenkant wordt afgedekt. Op de stalen platen wordt een één-meter dikke laag grond gestort. Kort na het middaguur van 22 oktober komt iemand van de Lucht Beschermings Dienst aanrennen met de mededeling dat er in de Abeelenstraat een ramp heeft plaatsgevonden.

Wim Salfischberger wordt opgetrommeld om te gaan helpen met verzorging en/of transport van de doden en gewonden van die ramp. Wim gaat meteen op weg om hulp te bieden. Alleen en te voet dwars door de onrustige stad. Enkele uren later raakt Wim in een regen van granaten van geallieerde zijde dodelijk verwond.

TWEE DODEN IN ÉÉN FAMILIE

Zondag 22 oktober 1944 begon rustig en zonnig. Clara van Kempen wilde samen met de vierjarige Marietje van Wamel ter kerke gaan in de Bartjeskerk aan de Graafseweg. Vader Marinus van Wamel zag dat niet zitten: 'Er was teveel lawaai en dreiging in de lucht' zoals hij van zijn opleiding tot brandwacht had overgehouden. Dus hij bleef met de drie overige kinderen thuis. Maar Clara ging met Marietje op weg. Op weg naar de kerk werd Marietje ernstig verwond door de scherf van een explosief van geallieerde oorsprong. Het kindje werd zwaar gewond naar het ziekenhuis gebracht waar het later in de middag overleed. Clara's moeder woonde dichtbij, op Graafseweg 85. Zij hoorde al snel welk droevig lot haar kleinkind had getroffen. In de loop van de zondagmiddag werd het voor haar nog erger toen zij vernam dat ook haar oudste zoon Gerard van Kempem door oorlogsgeweld was omgekomen op de Graafseweg: hij was op weg naar het veilige onderkomen bij zijn schoonouders in Hintham waar hij eerder op de middag zijn gezin al had ondergebracht. Vlakbij de woning in Hintham werd hij door geallieerd artillerievuur getroffen en gedood. Op die rampdag dus twee doden in het ene gezin van weduwe van Kempen-Coret.

▲ Marietje van Wamel

▲ Gerard van Kempen (l.) met zijn zus Clara aan het werk in de schoenmakerij.

▲ Het gezin Delmee, juni 1942 bij de zilveren bruiloft van Henricus en Pieterella

HET GEZIN DELMEE: EERSTE HULP BIJ HET ONGELUK

In 1935 kwam het kinderrijke gezin van Henricus en Pieterella Delmee vanuit de wijk Het Zand in de nieuwe buurt van de Graafsewijk wonen: Abeelenstraat 13. In de twee jaren daarop groeide het gezin aan tot 12 kinderen. De hele schaar mocht in 1937 verhuizen naar Abeelenstraat 27, toen dit ruimere huis voor hen beschikbaar kwam.

Op de rampdag van zondag 22 oktober 1944 waren vader, moeder en 9 van hun kinderen in huis. Ook speelden er nog kinderen uit de buurt. Allemaal overleefden ze de klappen van de bommen die het rijtje huizen vanaf Abeelenstraat 3 tot en met 19 goeddeels verwoestten.

Vader, moeder en alle grotere kinderen schoten onmiddellijk en als vanzelfsprekend in de hulpstand. Van alle kanten werden gewonde en dode straatgenoten bij nummer 27 afgeleverd voor verzorging en om klaargemaakt te worden voor transport naar de ziekenhuizen in de stad. Hulpverleners renden af en aan. Voor hun ogen werd later in de middag de hulpverlener Wim Salfischberger dodelijk door artillerievuur verwond. Wim was voor hulpverlening helemaal vanuit 'De Sieb' naar de Abeelenstraat overgekomen.

Het einde van de middag naderde. Het artilleriegeschut zweeg. De slachtoffers waren naar het centrum van de stad overgebracht. Alle omwonenden vertrokken naar een veiliger oord, weg van de verwoesting die eerder op de dag was aangericht. Het hele gezin Delmee bleef bijeen. In de keuken werd geprobeerd nog wat eten voor iedereen klaar te maken. Na het eten werd het stil, heel stil. Samen met het enige andere overgebleven gezin Harks van nummer 10 werd de veilige plaats van de schuilkelder opgezocht die enkele dagen eerder door de bewoners in het nabijgelegen plantsoen was gebouwd.

Na een onrustige nacht werd het maandag. In de loop van de dag viel het besluit om, net als al die anderen, het toegetakelde huis zonder ramen en deuren achter te laten en op zoek te gaan naar een beter onderkomen. Gelukkig waren ze welkom in de gebouwen van het Rijksarchief aan de Waterstraat waar de eerstvolgende weken werden doorgebracht. In de hoop op herstel van de woning die ze later in het jaar inderdaad opnieuw konden betrekken.

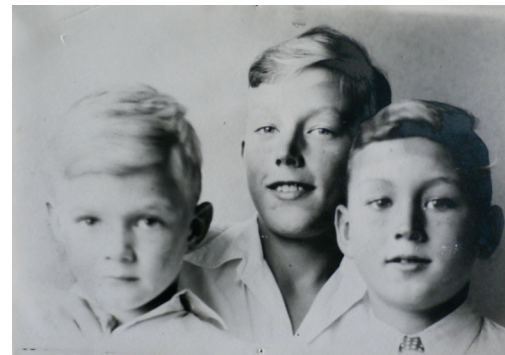

◀ Annie Delmee

DE HERINNERING VAN Jo Hoedemakers voormalig bewoner Graafseweg 271A

EEN VRIEND DOOD

'Het begon 's morgens heel onrustig. Eerst viel er een vliegtuig op de hoek Graafseweg Abeelenstraat. Ik ging er met mijn vriend Hans en zijn broer Gerard de Graaf kijken om daar te helpen. In de ravage hielpen we huisraad op handkarren te laden. Toen vielen er in een keer granaten. Iedereen stoof uit elkaar. Hans en ik lagen onder een kar. Zijn broer Gerard was achter een muurtje naast ons terecht gekomen. Wij riepen hem maar kregen geen antwoord. Hij bleek naar de IJzeren Vrouw gevlucht en is daar gewond geraakt en overleden.'

◀ Adje, Gerard en Cees de Graaf

DE HERINNERING VAN Ine Teulings-Mallant, voormalig bewoner Jasmijnstraat 22

VERZET OP DE GRENS

'Als kinderen probeerden wij wel te saboteren. Zo lag de grens Den Bosch – Rosmalen precies langs de Jasmijnstraat. De Bosschenaren aan de ene kant van de straat hadden avondklok en mochten niet naar buiten. De andere kant, gemeente Rosmalen, daar gingen de mensen dan uitdagend op de rand van de stoep zitten. Tegen de Duitsers met hun geweren zeiden wij dan: Nee, nee, nee, wij horen onder Rosmalen.'

DE HERINNERING VAN Mieke Meuris, voormalig bewoner Jasmijnstraat 2

▲ De Jasmijnstraat waar de Zwarte Furie woonde

DE ZWARTE FURIE

‘Die mevrouw die met haar zwarte leren pak op de motor reed heulde met de Duitsers. Die mevrouw ontving daar Duitsers. Dat wisten wij. Die zwaai-de nog wel eens een keer met haar onderbroek. Als kinderen jenden we haar natuurlijk, hè. Mijn zusje Anja had bijvoorbeeld een klein handje, die deed dan paardendrollen door de brievenbus.. en belletje trekken.’

KNOKPLOEG MARGRIET

Iets verderop in de Jasmijnstraat bevond zich het hoofdkwartier van Knokploeg Margriet. Deze groep verzetsstrijders is bekend geworden door de liquidatie van NSB'er Piet van Bussel alias De Kin. De Duitsers namen wraak en fusilleerden alle leden van de groep.

▼ Krantenartikel over Knokploeg Margriet en de dood van Piet van Bussel

DE HERINNERING VAN Noortje Hoedemakers, oud bewoner Graafseweg 271A

INGEKWARTIERD

‘Het Hinthamerpark werd vlak voor de bevrijding helemaal volgeduwd met Duitsers. Zo kwam de hele Duitse generale staf van generaal Neumann inkwartieren in onze huizen. Het hield in dat die huizen van het park werden ingenomen door Duitsers. Wij hadden er wel veertig in huis. Er werd op je deur geklopt. Direct toen we open deden moesten wij de bedden uit en dan gingen die Duitsers in ons bed slapen. Aan de Boterweg woonden de Joodse gezinnen Silberberg en Lievendag. Zij zijn in 1942 opgepakt en weggevoerd naar Duitse vernietigingskampen. Tot de slachtoffers behoorden de twee-jarige Hans Silberberg en de driejarige Max Lievendag.

▲ Hoek Boterweg – Seringenstraat

▲ Max Lievendag

DE HERINNERING VAN Teun Kees, voormalig bewoner Kamperfoeliestraat 5

“STEHEN SIE AUF ODER...”

Mijn moeder moest dat brandende huis uit met haar vier kindjes. Toen kwam Hauptmann Möhn binnen. Die heeft ons toen over de Graafseweg naar zijn bunker gebracht. Die lag helemaal vol met soldaten. En toen zei Möhn: “Stehen sie auf für Frau Kees mit ihren Kinder”. Niemand stond op. Toen trok Möhn zijn revolver en herhaalde het bevel: “Stehen sie auf oder...”. “Stehen sie auf oder ich schieße!”. Toen stonden een paar kerels morrend op. En toen zijn mijn moeder met mijn twee zusjes en het baby'tje Peter en ik in die hoek gekropen.

DE HERINNERING VAN Miep, Martha en Nel van Dijk, oud bewoners Boterweg 59

▲ Kamperfoeliestraat

NA DE BESCHIETINGEN

‘Er was enorm veel kapot geschoten, veel huizen helemaal in elkaar. 37 waren er afgebrand. Verschrikkelijk, onherkenbaar. We kenden niets anders dan een omgeving van grijs, grijs, grijs, van puin en ellende.’

DE HERINNERING VAN Teun Kees, voormalig bewoner Kamperfoeliestraat 5

BEVRIJD

‘We zaten in een bunker toen de geallieerden kwamen. En mijn moeder begon te roepen. En toen stond er voor dat bunkerpoortje een mitrailleur opgesteld. Er lag een soldaat achter. En aan weerszijde twee Engelsen met een granaat in de hand. En toen kwamen we eruit. Het was heel stil. Je hoorde niks meer. Alleen vogels en de kippen die sommige mensen in de tuin hadden.’

